

JOHAN ENEGREN:

Skilj kyrkan från staten

Det är nödvändigt för kyrkans andliga fortbestånd att de månghundriga banden med staten upplöses, skriver Johan Enegren. En fristående kyrka skulle på ett helt annat sätt kunna fullfölja sitt egentliga uppdrag och skapa de bästa formerna härför.

Han vänder sig också mot den politisering som kyrkan under de senaste årtiondena utsatts för.

Johan Enegren är departementssekreterare i utrikesdepartementet.

Om två år firar Svenska kyrkan 400-årsjubileet av Uppsala möte. Slutpunkten sattes då för reformationens arbete i Sverige i och med att den evangelisk-lutherska läran, såsom den fastställdes i den augsburgiska bekännelsen, kungjordes som kyrkans officiella lära. På detta sätt stadfästes slutgiltigt den utveckling som påbörjats under Gustav Vasas regering och som inneburit att kyrkan från att ha varit en provins inom den romersk-katolska kyrkan övergått till att bli en folkkyrka under fast statlig ledning.

En jubilar har ju alltid anledning att tänka tillbaka på den tid som varit. För Svenska kyrkan finns det också anledning att se tillbaka på en lång, händelserik och mestadels ärorik levnad. Hon har under århundradena givit andlig vägledning och vederkvickelse åt den svenska befolkningen varhelst denna funnits. Sinnebildningen av "kyrkan mitt i byn" har ägt en påtaglig verklighet. Ingen annan svensk institution har heller utövat en så långvarig och betydelsefull påverkan på den svenska kulturen som kyrkan. Hon spelade en central roll för lärdomen och utbildningen långt innan UKÄ och skolverket ens var påtänkta. Vi har således anledning att känna stor tacksamhet gentemot kyrkan för denna hennes insats.

Idag är dock förutsättningarna för kyrkans gärning helt annorlunda. Konventikelplakatets patriarkaliska kyrka, personifierad av sådana kyrkomän som Anton Niklas Sundberg och Ebbe Gustaf Bring, utsattes redan i mitten av 1800-talet för hård konkurrens från frikyrkliga strömningar. Denna utveckling har fortsatt oförtrutet sedan dess. Under de senaste årtiondena har också de romersk-katolska och ortodoxa kyrkorna fått en

allt starkare ställning i kraft av den ökade invandringen till Sverige.

Svenska kyrkan har blivit en bland många kristna samfund. I kraft av sin statsrätligt privilegierade ställning har kyrkan också i vissa avseenden utvecklats i riktningar som avlägsnat henne från kristenhetens huvudfåra. Förekomsten av ett stort antal odöpta kyrkomedlemmar torde vara unik inom kristenheten och förefaller oroa åtminstone en del inom kyrkans religiösa ledning, bl a ärkebiskop Werkström.

Vigningen av kvinnor till präst, detta i sanning uttjatade men gruvligt misshandlade ämne, anses av en inte obetydlig minoritet inom kyrkan som ett förnekande av kyrkans apostoliska karaktär, och torde inte underlätta de ekumeniska strävandena, i vart fall inte i förhållande till de romersk-katolska och ortodoxa kyrkorna.

Vilken är kyrkan uppgift?

När kyrkan inte längre utgör en enhetskyrka och hennes bildnings- och omsorgsverksamhet i många delar övertagits av UKÄ, skolverket, ABF, landstingen och socialkontoren, inställer sig den endast skenbart enkla frågan: vilken är Svenska kyrkans uppgift år 1991?

För en vanlig lekman — ej något "kyrkoproffs" — är svaret måhända inskränkt men ändå tämligen givet. Det är att förkunna om människans försoning med Gud genom Jesus Kristus och den heliga Ande. Det är också att förvalta de sakrament som utgör ett hjälpmedel härför. Detta är Uppgiften. Sedan finns det en mängd mindre men ej alls oviktiga uppgifter. Det finns ju en i vårt välfärdssamhälle

av många omvittnad andlig och även fysisk misär. Här finns en stor uppgift för kyrkan.

Lekmannens nästa fråga är hur kyrkan bäst kan lösa dessa uppgifter och vilka organisationsformer som bäst tillgodoser målet.

För en traditionsmedveten och kulturkonservativ människa utgör banden mellan folket och kyrkan en väsentlig realitet, uttolkad och försvarad av sådana kyrkomän som J A Eklund, Nathan Söderblom och Bo Giertz samt i modern tid av en lekman som historieprofessorn Sten Carlsson. Det är därför jag själv med sorg i hjärtat tvingas inse att läget idag för "Fädernas kyrka i Sveriges land" är ett helt annat än dessa män förmodligen någonsin kunnat föreställa sig.

Exempellös politisering

Kyrkan har under de senaste årtiondena utsatts för exempellös politisering av människor, däribland åtskilliga präster, som hyser den märkliga föreställningen att kyrkan löser sina uppgifter på bästa sätt om hon är organiserad som det sekulära samhällets institutioner. Striden om folkkyrkan har vunnits av dem som anser att Jesu uppdrag bäst fullföljs i en struktur med kyrkomöte, kyrkostyrelse, stiftsting m m. Man har uppenbarligen för sig att kyrkans legitimitet i dagens samhälle kräver att hon bekänner sig till den demokratiska överideologien. Ett mycket tydligt tecken härför är den för en episkopal kyrka bisarra ordning enligt vilken kyrkans biskopar inte är självskrivna medlemmar av kyrkomötet. Detta åsidosättande av bärarna av kyrkans läroämbete illustrerar välutaligt hur långt kyrkan avlägsnar sig från det apostoliska ursprunget.

Kyrkans demokratiska legitimitet får dock sägas vara fotad på ganska skakig grund. Det synnerligen låga deltagandet i 1991 års val till kyrkofullmäktige bär syn för sägen. Det låter onekligen en aning ihåligt när en, om uttrycket tillåts, ohelig allians av moderata, socialdemokratiska och centerpolitiker, mestadels med kommunal anknytning, kräver "arbetsro" för kyrkan med bevarat samband med staten som underförstådd bieffekt.

Klipp av banden med staten

För en lekman framstår det tvärtom som nödvändigt för kyrkans andliga fortbestånd att de månghundraåriga banden med staten upplöses. De starkaste skälen mot en skilsmässa har alltid ansetts vara de ekonomiska. Det kan emellertid inte vara ställt utom mänsklig förmåga att, om vilja finns, ordna kyrkans ekonomiska angelägenheter så att lönerna till kyrkans anställda, kostnaderna för fastigheternas underhåll samt kyrkans övriga verksamhet kan säkerställas. Det allmänna bör t ex tillskjuta medel för underhållet av kulturhistoriskt värdefulla kyrkobyggnader. Det allmänna kan likaså bistå med uppbörden av medlemsavgifter. Sedan gäller det förstås för kyrkan att som fristående samfund finna rätt mått på kostymer.

Det kan förstås inte uteslutas att ställningen som fristående samfund kommer att medföra en nedgång i antalet medlemmar. Det vore fö konstigt om så inte skedde. Kyrkan får dock som alla andra institutioner söka prioritera och rationalisera verksamheten. Utan att på något vis vilja förringa missionsverksamhetens värde, kan den fåkunnige slås av tanken att

kyrkans mission måhända borde riktas mot den egna bakgården, där det synes finnas stora andliga behov. Åtminstone om man skall döma efter den mediala fokuseringen på privatreligiositet och hedniska riter. Det torde dock inte vara en alltför vågad gissning att en överväldigande del av svenska folket även framdeles kommer att vilja kunna utnyttja kyrkans tjänster vid dop, konfirmation, vigsel och begravning. En annan sak är att det då måste finnas en beredskap att betala för dessa tjänster.

En fristående kyrka skulle på ett helt annat sätt kunna fullfölja sitt egentliga uppdrag och skapa de bästa formerna härför. Den kyrkliga gemenskapen skulle i första hand grundas på församlingen, i ett samarbete mellan prästerkapet och lekmännen. Kyrkoherden och de andra prästerna skulle dock verkligen vara *herdar* och utöva ett andligt ledarskap. På samma sätt skulle biskopen i sin tur utöva ett pastoralt ledarskap i förhållande till sina präster. I den tidiga kristna traditionen utgick all verksamhet från församlingen, som leddes av en apostel och sedermera av en biskop som dennes efterträdare (Tim 3:4). Därför är de 13 stiftens jämställda beståndsdelar i Svenska kyrkan och biskoparna tillsammans företrädare således kyrkan. Ärkebiskopen i Uppsala bör således endast ses som den främste bland likar.

Biskopsmötet, tidigare det informella styrorganet för kyrkan, får sägas stå i bättre överensstämmelse med den tidiga kyrkans apostoliska ordning än dagens förgivet demokratiska kyrkostyre. Emellertid är det angeläget att lekmannens röst också blir hörd. Det finns därför goda skäl att adjungera lekmän till kyrkans ledning.

Denna kunde således utgöras av biskopskollegiet tillsammans med ett antal av kyrkomötet utsedda lekmän. Kyrkans högsta organ skulle vara kyrkomötet. Det skulle mötas vart femte år och bestå av ett hundratal medlemmar, såväl präster som lekmän. Biskoparna skulle vara självskrivna ledamöter och ärkebiskopen i Uppsala självskrivna ordförande. Biskopskollegiet skulle ha beslutsrätten i lärofrågor. I en mera apostoliskt ordnad kyrka skulle kyrkomötet sannolikt få en rådgivande roll snarare än en beslutande. Så många befogenheter som möjligt borde föras ned på stiftsnivå.

Kvinnoprästfrågan

För att sedan beröra en mycket inflammerad fråga, skulle en fristående kyrka troligen kunna hantera kvinnoprästfrågan på ett bättre sätt än f.n. Förhoppningsvis skulle en fri kyrka kunna lösgöra sig från den förhärskande rigida och dogmatiska synen på denna fråga som en jämställdhetsfråga och inte som en trossak. Det skulle t.ex. innebära att de som inte godtar kyrkans förhärskande ämbetssyn ändå bereds en fullvärdig plats i kyrkan. Det kunde t.ex. innebära att kyrkans fria synod ombildades till ett icke-territoriellt stift med en biskop i spetsen som företräder en apostolisk ämbetssyn. Efter Bertil Gärtners avgång saknas en sådan röst i biskopskollegiet. Härigenom skulle Christian Braws förmodan i sin bok "I kampen" att den apostoliska kyrkan finns i Svenska kyrkan fastän denna som organisation lämnat den apostoliska kyrkogemenskapen kunna sägs bli infriad.

En paradoxal konsekvens av kyrkans

politisering och demokratisering är en kraftig betoning av prästämbetet, särskilt i kvinnoprästdebattens kölvatten. Det borde rimligen istället vara kyrkans uppgift att minst lika kraftigt framhäva lekfolkets centrala ställning som det "allmänna prästadömet". Denna ställning måste i sin tur innebära mera än ett engagemang i kyrkoekonomiska frågor, såsom driften av församlingshus och restaurering av kyrkorummet, hur angelägna sådana uppgifter än är. Det kristna budskapets andliga och sociala dimensioner kan inte åtskiljas i kyrkans dagliga verksamhet. Emellertid tjänar kyrkans politisering just till att åstadkomma en sådan boskillnad. Ett studium av partiernas broschyrer inför valet till kyrkofullmäktige bekräftar detta intryck.

Det vore en nåd att stilla bedja om att de politiska partierna kom överens om att sluta använda kyrkovalen för partipolitiska syften. Detta missbruk har onekligen lett till en trivialisering av kyrkans ställning i samhället. En positiv bieffekt av en avpolitisering vore att en sådan grotesk företeelse som kommunistisk representation i kyrkofullmäktige skulle försvinna. I detta avseende tror jag faktiskt att den ryska ortodoxa kyrkan ligger steget före. Sannolikt kommer missbruket dock inte att upphöra förrän valen avskaffats i sin nuvarande form.

Förhoppningsvis kan den nya regeringen förmå sig till att inte enbart inleda en öppen dialog med alla berörda parter om kyrkans framtid, utan också samla sig till det nödvändiga och i långa loppet oundvikliga beslutet att ge Svenska kyrkan hennes frihet. Det vore den bästa presenten 400-årsjubilarerna kunde få år 1993.